

Είναι φίλος μας..., τὸν ἀγαπᾶμε... Μήν τὴν ἀκοῦτε τὶ λέει...

‘Ο Ζαρατούστρας τάχασε· ἡ συγκίνησή του ἦταν μεγάλη· δὲν ἤξερε τὶ νὰ πεῖ στὰ παιδάκια· κ’ αἰσθάνθηκε τὸν ἑαυτό του, ἔτσι ὅπως τὸν εἶχε περισφίξει ὁ κλοιός τῶν παιδιῶν, προστατευμένο καὶ ἀσφαλῆ.

“Υστερ’ ἀπὸ κάμποση ὥρα λέει ὁ Ζαρατούστρας στὰ παιδάκια: Θὰ μ’ ἀφήσετε τώρα νὰ φύγω; Θὰ ξαναγυρίσω ὅταν κινδυνεύσω καὶ χρειαστῶ τὴν προστασία σας.

“Οχι, θέλουμε νὰ πάχεις μαζί μας, φώναζαν τὰ παιδάκια.

Δὲν ξέρω κανένα παιχνίδι, λέει στὰ παιδάκια ὁ Ζαρατούστρας.

Τὴ στιγμὴ ἐκείνη δυὸς-τρεῖς κύριοι, μὲ ἐπικεφαλῆς τὴ γυναίκα ποὺ ἦταν ὁ τύπος τῆς γκουβερνάντας, προχώρησαν πρὸς τὰ παιδιά, ἐσπασαν τὸν κλοιὸν ποὺ εἶχε σχηματισθεῖ γύρω ἀπὸ τὸν Ζαρατούστρα, τράβηξαν τὰ παιδάκια μακριά του καὶ, ἐνῶ ἐκείνα ἄρχισαν νὰ κλαῖνε, ὁ Ζαρατούστρας τὰ κοίταξε γιὰ τελευταία φορά μὲ συμπάθεια κ’ εὔγνωμοσύνη, καὶ ξεκίνησε νὰ φύγει.

5

Δὲν εἶχα τί νὰ πῶ στὰ παιδάκια, σκέφθηκε ὁ Ζαρατούστρας, ἐνῶ τραβοῦσε πέρα· ἐγὼ ποὺ τώρα πιὰ εἴμαι ὥριμος νὰ διδάξω τοὺς σοφούς, δὲν εἴμαι σὲ θέση νὰ πῶ οὕτε δυὸς λόγια στὰ παιδάκια. Στὰ νήπια ἔχουν, φαίνεται, ἀποκαλυφθεῖ τὰ πάντα, κ’ ἔτσι δὲν ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ τὴ διδασκαλία μου· μέσα τους ὑπάρχει ἵσως ἡ ἀπόλυτη γνῶση· μέσα στὰ παιδάκια ὑπάρχει ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Τί ἔχεις νὰ πεῖς στὰ πνεύματα ἐκείνων ποὺ μέσα τους ὑπάρχει ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ; ‘Αντικρύζοντας τὰ παιδιά, σκέφθηκα τὸ Θεὸς ὅπως δὲν τὸν σκέφθηκα ποτὲ πρίν· τὰ πρόσωπα τῶν παιδιῶν ἦταν γιὰ μένα μιὰ ἀποκάλυψη. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ αὐτὴ θὰ μπορῶ κάπου - κάπου νὰ μιλῶ κ’ ἐγὼ γιὰ τὸ Θεό· τὸ δικαίωμα αὐτὸν νομίζω πώς μοῦ τοῦδωσαν, ἐδῶ καὶ λίγη ὥρα, τὰ παιδιά· καὶ είναι τὰ μόνα ποὺ μποροῦσαν νὰ μοῦ δώσουν τὸ δικαίωμα νὰ μνημονεύω τ’ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Καὶ πάλι, ἡ χρήση τοῦ Θεοῦ ποὺ θὰ κάνουν τὰ χείλη μου θάναι μικρή καὶ σπάνια· δὲν πρέπει νὰ γίνεται κατάχρηση τοῦ ὄνόματος τοῦ Θεοῦ. Στὸ βάθος, ὁ Θεὸς είναι γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ἀνώνυμος· μόνον οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν τὸν ὑμνοῦν μὲ τὸ ἀληθινό του ὄνομα ποὺ είναι ἄγνωστο σ’ ἐμᾶς τοὺς ἀνθρώπους.

‘Ἐνῶ ἔλεγε τὰ λόγια αὐτὰ στὸν ἑαυτό του, ἀπομακρυνόταν

ὅς Ζαρατούστρας ὅλο καὶ περισσότερο ἀπὸ τοὺς ὄχλους ποὺ εἰχαν στρωθεῖ γυμνοὶ στὴν κοσμικὴ ἀμμουδιὰ τῆς μεγάλης πολιτείας. Ἀφοῦ ἔκαμε τὸν ἀναγκαῖο ἑλιγμὸν γιὰ νὰ παρακάμψει τὴν ἀμμουδιὰ αὐτή, βρέθηκε πάλι, ὕστερ’ ἀπὸ κάμποση ὥρα, πλάτι στὴ θάλασσα, σὲ μιὰν ἀκτὴ ἀπόμερη καὶ ἡρεμη. Ὁ Ζαρατούστρας εἶχε κουραστεῖ· ἀφοῦ διάλεξε τὸν πιὸ ἡμερον ὄρμο, κάθησε πάνω σ’ ἓνα βραχάκι καὶ ἀρχισε νὰ μετράει τὰ μικρὰ κύματα ποὺ ἀπαλὰ καὶ μελωδικὰ χτυποῦσαν τὸ βραχάκι του.

‘Ο Ζαρατούστρας μετροῦσε..., μετροῦσε τὰ κύματα. “Ἐτσι ξεχάστηκε καὶ ξεκούρασε κάμποση ὥρα τὴ σκέψη του.

“Οταν ἡ σκέψη τοῦ Ζαρατούστρα εἶχε ξεκουραστεῖ, βλέπει ξαφνικὰ μπροστά του — (ὃσο μετροῦσε τὰ κύματα, δὲν εἶχε προσέξει τίποτε ἄλλο) — δυὸς ψαρόβαρκες ποὺ ἤραζαν τὴ στιγμὴ ἐκείνη. Τρεῖς ἄνδρες πήδησαν ἔξω ἀπὸ τὶς ψαρόβαρκες, ὁ ἕνας ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ οἱ δυὸς ἀπὸ τὴν ἄλλη, μπῆκαν ὡς τὸ γόνατο στὰ ρηχὰ νερά, καὶ βοηθώντας ὁ ἕνας τοὺς δυό, καὶ οἱ δυὸς τὸν ἕναν, τραβηξαν τὶς δυὸς βάρκες ἔξω στὴν ἀκτὴ.

‘Ο Ζαρατούστρας σκέφθηκε : Μήπως ὁ ἕνας εἴναι ὁ Σίμων ; Καὶ οἱ δυὸς ἄλλοι μὴν εἴναι ὁ Ἰάκωβος καὶ ὁ Ἰωάννης, οἱ γιοὶ τοῦ Ζεβεδαίου ; ”Οχι, δὲ μπορεῖ νᾶχουν αὔτὰ τὰ δνόματα. Δὲν εἶμαι ἄξιος γιὰ μιὰ τέτοια συνάντηση. ‘Ωστόσο, ψαράδες εἴναι κι’ αὐτοί· κ’ εἴναι, ἀπὸ τὸν καιρὸν ἐκεῖνο, καλὸ καὶ ἀρχοντικὸ τὸ σόءι τῶν ψαράδων.

‘Ο Ζαρατούστρας πλησίασε τοὺς τρεῖς ψαράδες καὶ τοὺς ρώτησε : Πιάσατε ψάρια, καλοί μου φίλοι ;

Λίγα πράματα, ἀπαντάει ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς· ὁ κόπος μεγάλος· ὁ μισθὸς μικρός.

Λυπᾶμαι, λέει τότε ὁ Ζαρατούστρας· ἔχω, ὅμως, τὸ αἴσθημα ὅτι ἀν βγεῖτε πάλι στὰ βαθειὰ καὶ ρίξετε ξανὰ τὰ δίχτυα, θὰ πιάσετε ψάρια πολλά, τόσα πολλὰ ποὺ μπορεῖ νὰ σπάσουν καὶ τὰ δίχτυα.

Δὲ νομίζω, κύριε, τοῦ λέει ὁ δεύτερος ψαρᾶς· τὴ υύχτα ὄλόκληρη κοπιάσαμε ρίχνοντάς τα· τὸ θαῦμα ποὺ ζητᾶς νὰ γίνει, δὲ γίνεται ξανά· ἔγινε κάποτε, κι’ αὐτὸ τὸ ξέρουμε· δὲν ξαναγίνεται, ὅμως. Ποιός εἶσ’ ἐσύ, κύριε, ποὺ νομίζεις ὅτι μπορεῖς νὰ μιλᾶς στοὺς ψαράδες ὅπως μίλησε Ἐκεῖνος ;

Μὲ συγχωρεῖς, καλέ μου φίλε, ἀπαντάει ὁ Ζαρατούστρας· δὲν πῆγε ὁ νοῦς μου σ’ αὐτὸ ποὺ λέσ· εἶχα ξεχάσει ὅτι τὰ λόγια

αύτὰ τὰ εἶχε πεῖ Ἐκεῖνος. Νόμισα ὅτι μποροῦσα νὰ σᾶς βοηθήσω, κ' ἔτσι μονάχα τους καὶ αὐτόματα ἥρθαν τὰ λόγια αὐτὰ στὰ χεῖλη μου.

Δὲ δοκιμάζουμε ; — λέει ὁ τρίτος ψαρᾶς· μπορεῖ νὰ βγεῖ ἀλήθεια ὁ λόγος τοῦ κυρίου.

Μὴν εῖσαι εὔπιστος, λέει τότε μὲ ύφος μελαγχολικὸ ὁ ἴδιος ὁ Ζαρατούστρας· ὁ λόγος μου δὲν εἶναι ἡ ἀλήθεια. Εἶπα μιὰ κουβέντα, ἔτσι χωρὶς νὰ τὴ σκεφθῶ. Δὲ μπορῶ νὰ κάνω τὴ θάλασσα νὰ γεμίσει ψάρια, οὕτε μπορῶ νὰ ἔξασφαλίσω τὸν ἄξιο μισθό σας. Ἀκοῦστε με, ὅμως, καλοί μου φίλοι· χωρὶς ὁ λόγος μου νǎναι ἡ ἀλήθεια, ζητάει ωστόσο τὴν ἀλήθεια. Δὲν ἔχω τὴ δύναμη νὰ κάνω θαύματα· οὕτε θ' ἀποκτήσω ἐγὼ ποτὲ μου τὴ δύναμη αὐτή. ***Ἐχω**, ὅμως, τὴ δύναμη νὰ πιστεύω στὰ θαύματα· νὰ πιστεύω στὰ θαύματα ἐκεῖνα πού, δίχως τὴ δική μου ἢ τὴ δική σας δύναμη, γίνονται στὸν κόσμο. Καὶ γίνονται μεγάλα θαύματα στὸν κόσμο· ἀδιάκοπα γίνονται. Καὶ εἶναι τὸ σα πολλὰ καὶ γίνονται τὸ σο ἀδιάκοπα, τὴν κάθε στιγμὴ καὶ στὴν κάθε μας ἀναπνοή, ποὺ πάψαμε νὰ τὰ προσέχουμε καὶ μᾶς φαίνονται αὐτονόητα. Ἐμεῖς οἱ ἀνθρώποι ἔχουμε ζήσει πολλὰ χρόνια, πάρα πολλά, περισσότερα ἵσως ἀπ' ὃ, τι θάπτετε, κ' ἔτσι ξεμάθαμε τὸ ξάφνιασμα. Συνηθίσαμε τὴ ζωή, τὴ θεωροῦμε πιὰ αὐτονόητη, τὴ ζοῦμε σὰν κάτι τὸ καθημερινό, κ' ἔτσι δὲ βλέπουμε πιὰ τὸ ἀδιάκοπο θαῦμα της, καὶ περιμένουμε νὰ μᾶς ξαφνιάσει ἐνα χτυπητὸ μεγάλο γεγονός, μιὰ ὡρὰ ποὺ ὁ ἥχος της θάναι ἀσυνήθιστος καὶ θὰ χτυπήσει δυνατὰ στ' αὐτιά μας. Ὁ προηγούμενος Ζαρατούστρας — κάποιος ποὺ κάποτε τὸν γνώρισα — εἶπε καὶ μερικὰ λόγια σωστά· τὰ εἶπε, ὅμως, συνδυάζοντάς τα μὲ τὴν ὑπεροψία του ποὺ τὸν ἔκανε νὰ μὴν τ' ἀφήνει νὰ σταματοῦν ἐκεῖ ὅπου ἔπρεπε νὰ σταματοῦν. Ἔτσι εἶπε κάποτε ὁ προηγούμενος Ζαρατούστρας : Τὰ μεγαλύτερα συμβάντα δὲν εἶναι οἱ πιὸ ἡχηρὲς ὡρες μας, ἀλλὰ οἱ πιὸ σιωπηλές. Ἡ ρήση αὐτὴ τοῦ προηγούμενου Ζαρατούστρα ἦταν καλή, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ποὺ τὴν εἶπε δὲ μπῆκε στὸ ἀληθινό της νόημα. Μισοῦσε τοὺς ἐφευρέτες τῶν θορύβων· νόμιζε, ὅμως, ὅτι ὁ ἴδιος ἦταν ὁ ἐφευρέτης νέων ἀθόρυβων ἀξιῶν ποὺ γύρω τους θὰ γύριζε ἢ γῆ! Ἦθελε νὰ γκρεμίσει τὰ πάντα, ἀλλά... χωρὶς κανέναν κρότο! Ὁχι, καλοί μου φίλοι, δὲν ὑπάρχουν νέες ἀξίες ποὺ γιὰ χάρη τους νὰ πρέπει νὰ γκρεμίστονταν τὰ πάντα, εἴτε μὲ κρότο εἴτε χωρὶς κανέναν κρότο. Τὸ

μόνο πού εἶχουμε τὸ δικαίωμα νὰ ἐλπίζουμε εἶναι τοῦτο : νὰ ρθοῦν
ἄνθρωποι νέοι πού θὰ ξαναζήσουν τὶς παλιὲς ἀξίες, τὶς ἕδιες
πού δὲν τὶς προσέχουμε καὶ πού, ἀντὶ νὰ τὶς ζοῦμε κάθε στιγμὴ
σὰ θαύματα, τὶς προσπερνᾶμε ὅδιαφορώντας. Τὰ μεγάλα συμ-
βάντα θάναι οἵ πιὸ σιωπηλές μας ψῆφοι, σιωπηλές, ὅμως, στὸ νό-
ημα τὸ ἀκόλουθο : ὅτι μεσ' στὴ σιωπὴ τῶν ψήφων αὐτῶν θ'
ἀκούσουμε ὅσα ως τώρα δὲν ἀκούμε, θ' ἀκούσουμε ξανὰ ως
ἄνθρωποι νέοι τοὺς ἥχους τοὺς πάλιούς, ἐκείνους ποὺ
ξεσυνηθίσαμε νὰ προσέχουμε καὶ ν' ἀκούμε.

Τέτοια λόγια εἶπε ὁ Ζαρατούστρας. Οἱ τρεῖς ψαράδες δὲν
κατάλαβαν τί ἔλεγε· κατάλαβαν, ὅμως, πολὺ καλὰ ὅτι αὐτὸς
πού τοὺς μιλοῦσε ἦταν ἄξιος νὰ μιλάει· ἔτσι, γιὰ πρώτη φορά
στὴ ζωὴ τους, πρόσεξαν καὶ ἀκουσαν καλὰ τοὺς ἥχους τοὺς
παλιούς καὶ ἔγιναν ως ἕνα σημεῖο, χωρὶς καν νὰ τὸ καταλά-
βουν, άνθρωποι νέοι. Σιωπηλοὶ ἀποχαιρέτησαν τὸν σιωπηλὸν
πιὰ Ζαρατούστρα, καὶ τὰ μάτια τους τοῦ ὑποσχέθηκαν ὅτι θάναι
στὴ διάθεσή του ἀν τοὺς χρειαστεῖ πάλι. ‘Ο Ζαρατούστρας δὲν
τόλμησε νὰ τοὺς πεῖ νὰ τὸν ἀκολουθήσουν· εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ
μαθητὲς καὶ φίλους, ἀλλὰ δὲν τόλμησε νὰ τοὺς πεῖ ὅτι εἶχε ἀμέ-
σως τὴν ἀνάγκη τους. “Ἐνας βαθὺς δισταγμὸς κυρίεψε τὴν καρ-
διά του, ὃ δισταγμὸς τῆς καρδιᾶς ποὺ βρίσκει ὅτι δὲν ἔχει ἀκόμα
τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσει τὴν ἀγάπη.

6

‘Ο Ζαρατούστρας προχώρησε. Τὸ βαθὺ δισταγμό του τὸν
διαδέχθηκε μιὰ βαρειὰ μελαγχολία. Ἡταν ἡ πρώτη μέρα ποὺ
βγῆκε νὰ διδάξει, κ' εἶχε κάνει κιόλας δυὸς κηρύγματα. Ἡταν
πολλὰ γιὰ σήμερα· κι' ὁ Ζαρατούστρας, κουρασμένος, παραδό-
θηκε, χωρὶς νὰ τὸ θέλει καὶ ἵσως χωρὶς νὰ πρέπει, σὲ ἀμφιβολίες.
Καὶ εἶπε στὸν ἑαυτό του : Μήπως δὲ θάπρεπε ἀκόμα ν' ἀρχίσω
νὰ διδάσκω ; Μήπως δὲν πρέπει ποτέ μου ν' ἀρχίσω νὰ διδάσκω ;
Τί ἔχω νὰ πῶ στοὺς άνθρώπους ποὺ νὰ μὴν τὸ ξέρουν καὶ ποὺ
πραγματικὰ νὰ τὸ χρειάζονται ;

Μὲ βήματα βαρειὰ ἀρχισε ὁ Ζαρατούστρας νὰ κατευθύνεται
πάλι στὴ μεγάλη πολιτεία.

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Ζαρατούστρας ξύπνησε μὲ νέες δυνάμεις.
Θυμήθηκε τὰ πρόσωπα τῶν παιδιῶν· θυμήθηκε καὶ τοὺς τρεῖς
ψαράδες. Καὶ εἶπε στὸν ἑαυτό του : ‘Αξίζει νὰ ξαναρχίσω τὴν

πτορεία μου· ἀξίζει ν' ἀναζητήσω ἀνθρώπους, διδάσκοντας. Καὶ ὃν ἀκόμα δὲν ἔχω νὰ τοὺς πῶ πολλά, ἔχω νὰ τοὺς πῶ τὰ λίγα απὸν εἶναι περισσότερα ἀπὸ τὰ πολλά. 'Ο προηγούμενος Ζαρατούστρας ἦταν ἑνας χείμαρρος λόγων· ἐγὼ δὲν εἴμαι χείμαρρος· είμαι, ὅμως, ἑνας μικρὸς ρυάκι. Δὲν ξεχειλίζουν τὰ νερά μου· μπαίνουν, ὅμως, στὰ περβόλια ποὺ ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ λίγη δροσιά· καὶ διψοῦν. Κανένας, βέβαια, δὲ θὰ ξεδιψάσει ἀληθινὰ μὲ τὰ λόγια μου· δὲν κινδυνεύει, ὅμως, καὶ νὰ παρασυρθεῖ ἀπὸ τὸ χείμαρρο. Σκοπός μου δὲν εἶναι νὰ κάνω τοὺς ἀνθρώπους νὰ ξεδιψάσουν. Σκοπός μου εἶναι νὰ τοὺς κάνω μόνο νὰ αἰσθανθοῦν πόσο πολύτιμη ἔνας ἡ δίψα τους. Ναί, πόσο θ' ἄλλαζε ἡ μορφὴ τοῦ κόσμου, **ἄν** μποροῦσε ὁ κάθε ἀνθρώπος νὰ πεῖ τὰ λόγια :

Περίμενα καιρό... πολὺν καιρό...

Δὲν εἶπα σὲ κανέναν λέξη.

*Δὲν ἥθελα κανένας νὰ προσέξει
ὅτι διφοῦσα κ' ἥθελα νερό.*

K' ἥρθε ἀπὸ πάνω ἢ ἐντολὴ νὰ βρέξει.

7

Ἡ μέρα ἦταν Κυριακή. 'Ο Ζαρατούστρας φόρεσε τὰ καλά του — ἡ γκαρντερόμπα τοῦ Πέρ Γκύντ ἦταν πολὺ πλούσια — καὶ βγῆκε ἀπὸ τὸ πανδοχεῖο του μὲ τὴν πρόθεση νὰ μιλήσει, νὰ διδάξει, νὰ βοηθήσει τοὺς ἀνθρώπους. Ποῦ θὰ τοὺς ἔβρισκε, ὅμως, τοὺς ἀνθρώπους; Οἱ δρόμοι ἦταν γεμάτοι· ωστόσο, δὲν ἦταν εὔκολο νὰ βρεῖ ὁ Ζαρατούστρας τοὺς ἀνθρώπους μέσα στοὺς δρόμους ποὺ ἦταν γεμάτοι κόσμο. 'Ο ἑνας πήγαινε δεξιά, ὁ ἄλλος ἀριστερά· ὁ ἑνας πήγαινε μπρός, ὁ ἄλλος πήγαινε ἀνάποδα. Πῶς μποροῦσε νὰ βρεῖ ὁ Ζαρατούστρας τοὺς ἀνθρώπους μέσα στοὺς δρόμους ποὺ ἦταν γεμάτοι κόσμο;

Περπατώντας, σκεπτόταν ὁ Ζαρατούστρας ὅτι δὲν ἦταν νοητὸν νὰ περάσει ἡ Κυριακὴ χωρὶς νὰ βρεῖ ἀνθρώπους, χωρὶς νὰ μιλήσει, χωρὶς νὰ τοὺς βοηθήσει. Κ' ἐκεῖ ποὺ σκεπτόταν, ἀκουσε τοὺς ἤχους ἐνὸς ἐκκλησιαστικοῦ ὄργανου. 'Υπάρχει, λοιπόν, μουσικὴ στὸν κόσμο; — εἶπε μέσα του ὁ Ζαρατούστρας· καὶ ἀπὸ πότε ὑπάρχει ἡ μουσική; Οἱ ἤχοι ποὺ ἀκούω μοῦ ἄρεσουν. 'Ο προηγούμενος Ζαρατούστρας εἶχε ἀγνοήσει τὴ μουσική.

Τὴ γνώριζε πρὶν γίνει τριάντα ἔτῶν, πρὶν ἐγκαταλείψει τὴν πατρίδα του καὶ τὴ λίμνη τῆς πατρίδας του, ἀλλὰ τὴν ξέχασε ὕστερα, τὴν ἔδιωξε ἀπὸ τὸν κόσμο του· κάποια περιπέτεια εἶχε ὁ προηγούμενος Ζαρατούστρας μὲ τὴ μουσική· τὴ γνώρισε πολὺ ὡς νέος καὶ τὴν ἀγνόησε ὕστερα πολύ! Ἐξακολουθῶς νάμαι τόσο ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὸν προηγούμενο Ζαρατούστρα ποὺ κ' ἔγω, ἐδῶ καὶ λίγα λεπτά, ξαφνιάστηκα ἀκούγοντας τοὺς ἥχους μουσικῆς· εἶχα τὴν ἐντύπωση ὅτι ἡ μουσικὴ δὲν εἶχε ποτέ της γεννηθεῖ ἢ ὅτι γεννήθηκε κάποτε κ' ἐξαφανίστηκε μαζὶ μὲ τὴν πατρίδα μου καὶ μὲ τὴ λίμνη τῆς πατρίδας μου. Τώρα, ὅμως, ἀκούω κάτι ποὺ ἀρέσει στὴν καρδιά μου.

‘Ο Ζαρατούστρας εἶχε σταματήσει καὶ ἀκουγε. ‘Η κίνηση τοῦ δρόμου καὶ ὁ θόρυβος δὲν τὸν ἐμπόδιζαν ν' ἀκούει. Εἶχε χρόνια — χρόνια πολλὰ — ν' ἀκούσει μουσική. Στὴν κορυφὴ καὶ στὴ σπηλιά του, ἀκουγε τοὺς ἀνέμους νὰ τραγουδοῦν. Καὶ εἶχε πολλὲς φορὲς ἀκούσει καὶ τ' ἀηδόνια νὰ κελαηδᾶνε· ἀλλὰ καὶ τὰ κοράκια νὰ κράζουν. Ήταν, τάχα, καὶ ἡ κραυγὴ τῶν κοράκων μουσική; “Οταν ἔφτασε, ξεπερνώντας τὴν οὐδέτερη ζώνη τοῦ κόσμου, στὴν ἥμερη καὶ ὅμορφη κοιλάδα, ἀκουσε τὴν καμπάνα πού, ὅπως τοῦ εἶπε ὁ καλὸς γεωργός, σήμαινε τακτικὰ τὸν ὄρθρο καὶ τὸν ἑσπερινὸ χωρὶς κανένα χέρι ἀνθρώπινο νὰ τὴν ἀναγκάζει νὰ σημαίνει. ‘Ωστόσο, ὅλ’ αὐτὰ — ἀκόμα καὶ ὁ φλοϊσβος τῶν ὑδάτων — δὲν ἦταν μουσική. Ήταν, ἵσως, κάτι περισσότερο, κάτι πολὺ πιὸ φυσικό, ἀλλὰ δὲν ἦταν πάντως μουσική.

Τί νάναι, τάχα, ἡ μουσική; — σκέφθηκε μέσα του ὁ Ζαρατούστρας· εἶναι, τάχα, μιὰ ἀνθρώπινη ἐφεύρεση, ὅπως εἶναι ἡ τυπογραφία ἢ ἡ πυρίτις; Δὲ μπορεῖ νάναι μονάχα μιὰ ἐφεύρεση. Τὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν τυπογραφία ἢ γιὰ τὴν πυρίτιδα τὰ βρῆκε ὁ ἀνθρωπός γύρω του ἢ τάφτιαξε ἀπὸ ὑλικὸ ποὺ βρῆκε γύρω του. ‘Η μουσικὴ ἀπὸ ποιά στοιχεῖα εἶναι φτιαγμένη; Οἱ ἥχοι μόνοι τους — ἀκόμα καὶ οἱ γλυκύτεροι ἥχοι — δὲν εἶναι τὰ στοιχεῖα τῆς μουσικῆς. Κάτι ὄλλο συμβαίνει μὲ τὴ μουσική. ‘Η φούγκα ποὺ παίζει αὐτὴ τὴ στιγμὴ τὸ ὄργανο δὲν εἶν’ ἐφεύρεση· μοιάζει σὰν ἀποκάλυψη· δὲν εἶναι ἀνθρώπινο ἔργο· μοιάζει σὰ θεία ἐνέργεια ποὺ χρησιμοποιεῖ τὸν ἀνθρωπό — τὸ συνθέτη καὶ τὸν ἐκτελεστή, ἀκόμα καὶ τὸν ἀληθινὸν ἀκροατή — ὡς μεσάζοντα. Ναί, ἐμεῖς οἱ ἀνθρωποι εἴμαστε οἱ μεσάζοντες πολλῶν ἐνεργειῶν ποὺ δὲν εἶναι δικές μας, ἐνεργειῶν ποὺ σημειώνονται;

αύτόνομα καὶ πέρ' ἀπὸ τὴν ἴδια μας τὴν ψυχή, πέρ' ἀπὸ τὸ ἴδιο μας τὸ πνεῦμα, πέρ' ἀπὸ τὸ ἴδιο μας τὸ σῶμα. Κ' ἡ μουσική, ἡ ἀληθινὴ καὶ μεγάλη, εἶναι μιὰ τέτοια ἐνέργεια.

Ο Ζαρατούστρας στεκόταν καὶ ἀκουγε. Στεκόταν ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία καὶ ἀκουγε. Γιατί στέκομαι ἀπόξω καὶ δὲ μπαίνω μέσα ν' ἀκούσω καλύτερα ; — εἶπε ὁ Ζαρατούστρας στὸν ἑαυτό του· καὶ ἀπόρησε πῶς δὲν τὸ εἶχε πεῖ αὐτὸ στὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ ποὺ ἔφτασαν στ' αὐτιά του οἱ ἥχοι τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὄργανου.

Οταν μπῆκε ὁ Ζαρατούστρας στὴν ἐκκλησία, ἔμεινε κατάπληκτος. Μέσ' στὴν ἐκκλησία, ἔνας παπᾶς ἔλεγε τὶς τελευταῖς λέξεις τῆς κυριακάτικης λειτουργίας, ἔλεγε μὲ συμβατικὸ στόμφο τὶς τελευταῖς εὐχές· μουσικὴ δὲν ἀκουγόταν καμμιά· ἡ ἐκκλησία δὲν εἶχε οὔτε κανὸν ἀρμόνιο.

Αὐτὸς εἶναι πολὺ περίεργο, εἶπε ὁ Ζαρατούστρας μέσα του· οἱ ἥχοι τῆς μουσικῆς ποὺ ἀκουσα ὅσσο ἦμουν ἔξω, ἔβγαιναν ἀπὸ δῶ μέσα· εἴμαι βέβαιος ὅτι ἔβγαιναν ἀπὸ δῶ μέσα ! Εἴμαι, ὅμως, ἐπίσης βέβαιος ὅτι τώρα δὲν ἀκούω πιὰ τίποτε· τίποτε ἄλλο ἔκτὸς ἀπὸ τὴ φωνὴ τοῦ παπᾶ. Καὶ δὲν ὑπάρχει πουθενὰ ἐκκλησιαστικὸ ὄργανο. Ἀνάμεσα στὶς δυὸ αὐτὲς βεβαιότητες ποιά εἶναι ἡ πιὸ ἰσχυρή; "Αν εἶναι ἰσοδύναμες, πρέπει νὰ συμβαίνει κάτι ἄλλο· οὔτε τὸ πρῶτο, οὔτε τὸ δεύτερο, ἀλλὰ κάτι τρίτο. Ποιὸ εἶναι τὸ τρίτο; Τώρα πείθομαι ὀικόμα περισσότερο ὅτι ἡ μουσικὴ εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ καθετὶ ἄλλο στὸν κόσμο.

Καὶ ὁ Ζαρατούστρας, χωρὶς νὰ σκεφθεῖ καλὰ-καλὰ τί ἔκανε, προχώρησε γαλήνιος καὶ ἀποφασιστικός, καὶ ἀνέβηκε στὸν ἄμβωνα. Ἡ λειτουργία εἶχε τελειώσει καὶ ὁ κόσμος ἔμοιαζε σὰ νὰ περίμενε τὸν Ἱεροκήρυκα. Ἡ ἐκκλησία δὲν ἦταν, βέβαια, γεμάτη· ἦταν, ὅμως, ἀρκετοὶ ἄνθρωποι στὴν ἐκκλησία, πολλὲς γριὲς καὶ κάμποσοι γέροι, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωποι κάθε ἡλικίας· ἦταν μάλιστα καὶ καμμιὰ δεκαριὰ νέοι καὶ νέες μὲ χλωμὰ πρόσωπα. Καὶ ὁ Ζαρατούστρας, ἀτενίζοντας λιγώτερο τοὺς ἄνθρωπους καὶ περισσότερο κάπου ἄλλοῦ, ἀρχισε τὸ κήρυγμα :

Πιστοὶ καὶ δύσπιστοι ! Μὴν παραξενεύεστε ποὺ σᾶς βάζω μαζί, τοὺς πιστοὺς καὶ τοὺς δύσπιστους. Δὲν εἶναι μεγάλη ἡ διαφορά σας· ἡ διαφορά σας δὲν σᾶς χωρίζει. Πιστὸς γίνεται καὶ ὁ δύσπιστος ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ θὰ ἴδει· κ' Ἐκεῖνος φάνηκε πρόθυμος νὰ βοηθήσει τὸ δύσπιστο Θωμᾶ νὰ ἴδει.

Μή θέλετε, λοιπόν, νὰ ἐμφανίζεστε καλά καὶ σώνει ὡς πιστοί. "Υπάρχει στοὺς οὐρανοὺς θέση καὶ γιὰ τοὺς δύσπιστους ποὺ εἶναι τίμιοι καὶ εἰλικρινεῖς. Καὶ ὑπάρχουν, μάλιστα, κάμποσοι πιστοὶ ποὺ δὲ θὰ βροῦν στοὺς οὐρανοὺς τὴν ἴδια καλὴ ὑποδοχὴ ποὺ ἔχει ἐπιφυλαχθεῖ στοὺς δύσπιστους, τοὺς τίμιους καὶ εἰλικρινεῖς. Τὴν πρώτη θέση θάχουν στοὺς οὐρανοὺς οἱ πιστοὶ ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι πιστοὶ ἀπὸ ἄγνοια. Τὴ δεύτερη θέση θάχουν οἱ δύσπιστοι ποὺ εἶναι τίμιοι καὶ εἰλικρινεῖς. Καὶ μόνο τὴν τρίτη θέση θάχουν οἱ πιστοὶ ποὺ ἔχουν φτάσει στὴν πίστη μὲ τὴ γνώση. Ναί, ἀδελφοί μου, αὐτὴ τὴν Ἱεράρχηση βλέπω ἐγὼ στοὺς οὐρανούς : τὴν πρώτη θέση θὰ τὴν ἔχουν τὰ παιδάκια καὶ οἱ ἀγράμματοι ψαράδες. Τὸ ξέρω ἀπὸ προσωπικὴ πεῖρα, γιατὶ μοῦ φέρθηκαν καλάκι' αὐτό, τὸ ὅτι μοῦ φέρθηκαν καλά, εἶναι γιὰ μένα μιὰ μεγάλη ἔνδειξη, ἐνα μεγάλο σημεῖο.

Σὲ ὅσους ἔφτασαν στὴν πίστη μὲ τὴ γνώση, σ' αὐτοὺς δὲν ἔχω νὰ πῶ τίποτε. "Αν βρίσκονται καὶ μεταξύ σας τέτοιοι, μποροῦν — ἀν θέλουν — νὰ φύγουν· δὲ θὰ θυμώσω ἀν φύγουν. Σὲ ὅσους εἶναι πιστοὶ ἀπὸ ἄγνοια καὶ σ' ὅσους εἶναι δύσπιστοι ἀπὸ τιμιότητα, σ' αὐτοὺς ἔχω νὰ δώσω μιὰ καλὴ συμβουλή. "Εχω νὰ τοὺς συμβουλεύσω ν' ἀκοῦνε μουσική. Ναί, ἐγὼ ἀκουσα μουσική· ἥμουν ἀπόρξω καὶ ἀκουσα τοὺς ἥχους τῆς μουσικῆς νὰ βγαίνουν ἀπὸ δῶ μέσα· ἀν ἥσασταιν ἔξω μαζί μου, θὰ τοὺς ἀκούγατε κ' ἔσεις. Καὶ ἥταν ἥχοι ἀναντίρρητοι, αὐταπόδεικτοι, ὅπως εἶναι ἀναντίρρητη καὶ αὐταπόδεικτη ἥ ἀνατολὴ τοῦ ἥλιου ἥ ἥ δύση τοῦ ἥλιου· καὶ ἥταν ἥχοι καθαροὶ καὶ ἀθόρυβοι, καθαροὶ ὅπως τὸ χιόνι πρὶν πατηθεῖ, ἀθόρυβοι ὅπως ἐπίσης τὸ χιόνι ὅταν πέφτει. Δὲν τοὺς ἀκούει τοὺς ἥχους αὐτοὺς — τοὺς μεγάλους καὶ ἀληθινούς — παρὰ μόνο ἥ ψυχή· γιὰ ὅσους ἀπὸ σᾶς εἶναι πιστοὶ ἀπὸ ἄγνοια ἥ δύσπιστοι ἀπὸ τιμιότητα ὑπάρχει ἥ μουσική, ἥ μεγάλη καὶ ἀληθινή, ὡς σύντροφος καλός· τὴν ἄγνοια θὰ τὴ βοηθήσει νὰ γίνει βαθύτερη· καὶ τὴ δυσπιστία θὰ τὴ βοηθήσει νὰ γίνει τιμιώτερη.

"Οσοι φτάνουν στὴν πίστη μὲ τὴ γνώση, αὐτοὶ δὲν ἔχουν νὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ τὴ μουσική. Αὐτοὶ δὲν ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ ὅσους φτάνουν στὴν ἀθεῖα μὲ τὴ γνώση. "Η γνώση ὁδηγεῖ καὶ στὸ ἔνα καὶ στὸ ἄλλο μὲ τὴν ἴδια εὔκολία καὶ μὲ τὰ ἴδια μέσα. Δὲν ἔχεις παρὰ ν' ἀλλάξεις τὰ σύν μὲ τὰ πλήν γιὰ νὰ γίνει ὁ ἴδιος συλλογισμὸς ποὺ στηρίζει τὴν πίστη συλλογισμὸς ποὺ τὴ γκρε-

μίζει. Πῶς μπορεῖ νὰ βοηθήσει ἡ μουσικὴ ὅσους ἔχουν ἀδιάκοπα ἀφιερώσει τὴν ἀκοή τους στὸν κρότο ποὺ κάνουν τὰ λογικὰ ἐπιχειρήματα, ὅταν πέφτουν σὰν τσεκοῦρι τὸ ἔνα πάνω στὸ ἄλλο;

Ἄγαπητοι ἀδελφοί, σᾶς συμβουλεύω ν' ἀγοράσετε ἔνα ἄρμανιο· μπορεῖ ν' ἀγοραστεῖ μὲ δόσεις· κι' ἀφοῦ ἀποκτήσετε τὸ ἄρμανιο, μπορεῖ λίγο-λίγο νὰ μαζέψετε τὰ λεφτὰ ποὺ χρειάζονται γιὰ ν' ἀγοράσετε ἔνα μεγάλο ὅργανο καὶ νὰ στήσετε τοὺς αὐλοὺς ποὺ θὰ φτάνουν ψηλὰ γιὰ ν' ἀκούει κι' ὁ Θεὸς τὴ μουσικὴ· ἔχω τὴν ἐντύπωση ὅτι θὰ θέλει νὰ τὴν ἀκούσει, προπάντων ἃν στὰ κομμάτια ποὺ θὰ παίζονται ὑπάρχουν καὶ μερικὲς καλές τρίλλιες. Εἶναι ωρες ποὺ ἡ μοναξιὰ τοῦ Θεοῦ εἶναι μεγάλη καὶ θὰ σᾶς τὸ χρωστάει ἃν τὸν κάνετε ν' ἀκούει κάπου-κάπου λίγη μουσικὴ· θάναι σὰν ν' ἀκούει τὴν ἴδια του τὴ φωνή, βγαλμένη μέσ' ἀπὸ τὴν ψυχὴ τῶν πλασμάτων του, τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων. Δὲν εἶμαι βέβαιος γιὰ ὅσα σᾶς λέω, ἀλλὰ νομίζω πῶς ἔτσι θάναι· δὲν ἔχω τὴν ἐξουσία νὰ σᾶς μιλήσω ὅπως σᾶς μιλῶ — τὴν ἐξουσία τὴν ἔχουν ὁ δεσπότης καὶ οἱ παπάδες — , ἀλλὰ εἶχα ἀνάγκη νὰ σᾶς πῶ τὶς σκέψεις μου.

Τέτοια λόγια εἶπε ὁ Ζαρατούστρας καὶ κατέβηκε ἀπὸ τὸν ἄμβωνα. Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς νέους καὶ τὶς νέες μὲ τὰ χλωμὰ πρόσωπα, ὅλ' οἱ ἄλλοι μέσ' στὴν ἐκκλησία ἀρχισαν νὰ ἐκδηλώνουν, ἀφοῦ μέσα σὲ μερικὰ δευτερόλεπτα σιωπῆς ἀλληλοκοιτάχτηκαν καὶ συνειδητοποίησαν τὸ γεγονός ποὺ εἶχε συμβεῖ, τὴν ἀποδοκιμασία καὶ τὴν ἀγανάκτησή τους.

Οἱ ἐπίτροποι τῆς ἐκκλησίας ἔσπευσαν νὰ διαβεβαιώσουν τοὺς πιστοὺς ὅτι δὲν ἦταν ὑπεύθυνοι γιὰ ὅτι ἔγινε.

“Οσο ξέρετε σεῖς τὸν ἀνθρώπο — ἔτσι ἔλεγαν στοὺς πιστούς — , ἄλλο τόσο τὸν ξέρουμε κ' ἔμεις· ὅταν ἀνέβηκε στὸν ἄμβωνα, νομίσαμε ὅτι τὸν εἶχε ὅρισει ὁ δεσπότης Ἱεροκήρυκα. ‘Ησυχάστε· θὰ ξεκαθαρίσουμε τὸ ζήτημα· θὰ τὸν δικάσουμε μπροστά σας.

‘Ο ἔνας ἀπὸ τοὺς ἐπιτρόπους προχώρησε τότε πρὸς τὸν Ζαρατούστρα ποὺ εἶχε κατεβεῖ ἀπὸ τὸν ἄμβωνα κ' εἶχε μείνει ἀκίνητος, καὶ τοῦ θέτει ἔντονα καὶ μὲ δυνατὴ φωνὴ τὸ ἐρώτημα:

Πῶς τόλμησες νὰ μεταβάλεις τὸν οἶκον τοῦ Κυρίου σὲ οἶκον ἐμπορίου;

Τί ἔννοεῖτε, κύριε; — τοῦ λέει ὁ Ζαρατούστρας· κάνετε λάθος, δὲν εἶμαι ἐμπόρος.

Σὲ καταλάβαμε, φωνάζει ὁ ἐπίτροπος· εῖσαι χωρὶς ἄλλο κάποιος πλασιὲ μουσικῶν εἰδῶν !

Μὲ συγχωρεῖτε, κύριε, τοῦ λέει ὁ Ζαρατούστρας· δὲν εἶστε διόλου φυσιογνωμιστής.

Πῶς τόλμησες νὰ μιλήσεις γιὰ ἀρμόνιο καὶ μουσικὰ ὅργανα μέσ' στὸν οἶκο τοῦ Κυρίου ; — φώναξε πάλι ὁ ἐπίτροπος. "Ολα αὐτὰ ἐφευρέθηκαν με τὰ Χριστόν.

‘Η συγχορδία, ἡ πολυφωνία, ἡ ἀντίστιξη, ὅλ' αὐτὰ ἥταν ἄγνωστα στὶς μέρες τοῦ Χριστοῦ, φώναξε ἔνας ἄλλος ἐπίτροπος ποὺ φαινόταν πιὸ εἰδικὸς στὸ θέμα· αὐτὰ εἶν' ἐφευρέσεις τοῦ διαβόλου.

Μὲ συγχωρεῖτε, κύριε, τοῦ λέει ὁ Ζαρατούστρας· νόμιζα ὅτι 'Εκεῖνος γνώριζε ὅχι μόνον ὅσα εἶχαν γίνει ὡς τὶς μέρες του, ἀλλὰ καὶ ὅσα θὰ γίνονται ὡς τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου. 'Εσεῖς... γιατί φορᾶτε μιὰ τόσο σύγχρονη ἀλλαξιὰ — καὶ μάλιστα τῆς τελευταίας μόδας — ποὺ στὶς μέρες 'Εκείνου ἥταν ἄγνωστη ;

‘Ο ἀνθρωπος αὐτὸς — φώναξε τότε ὁ πρῶτος ἐπίτροπος, ἀπευθύνοντας τὸ λόγο στοὺς πιστοὺς ποὺ μουρμούριζαν ἀπειλητικὰ — δὲν τολμάει καν νὰ ὀνομάσει τ' ὄνομα τοῦ Σωτῆρος ! Λέει ἀδιάκοπα «'Εκεῖνος» καὶ «'Εκεῖνος» ! Καί, ἀτενίζοντας τὸν Ζαρατούστρα, τοῦ λέει ὁ ἐπίτροπος : Δὲν ἔχει ὄνομα 'Εκεῖνος ; Γιατί δὲν εἶπες οὔτε μιὰ φορὰ τ' ὄνομά του ; "Οπως φοβᾶται ὁ διάολος ν' ἀτενίσει τὸ Σταυρό, ἔτσι φοβᾶσαι κ' ἐσὺ νὰ πεῖς τ' ὄνομα τοῦ Σωτῆρος !

‘Η ἀλήθεια εἶναι, κύριε, ὅτι πραγματικὰ δὲν τολμῶ νὰ τὸ πῶ, παρατήρησε ὁ Ζαρατούστρας μὲ τήρεμία καὶ μὲ κάποια ὑπερηφάνεια· τὰ χείλη μου δὲν εἶναι ἄξια νὰ παίζουν μὲ τ' ὄνομά του.

Βλέπετε, ἀδελφοί ; — φωνάζει τότε ὁ πρῶτος ἐπίτροπος ἀτενίζοντας τοὺς πιστούς· ὅμολογεῖ..., ὅμολογεῖ ὅτι εἶναι ἔνοχος ! 'Η δύναμη τοῦ πονηροῦ δὲν τὰ βγάζει πέρα μαζί μου· ἄρχισε νὰ νικιέται. Δὲν καταλαβαίνω πῶς ἀνεχθήκαμε νὰ μᾶς πεῖ δύσπιστους· νὰ πεῖ δύσπιστους ἐμᾶς ποὺ τηροῦμε ὅλους τοὺς κανόνες καὶ ποὺ νηστεύουμε φανερὰ γιὰ νὰ μᾶς βλέπουν ὅλοι καὶ γιὰ νᾶμαστε παράδειγμα, ἀποφεύγοντας ἀκόμα καὶ νὰ ξυριστοῦμε ἢ νὰ νίψουμε τὸ πρόσωπό μας τὴ σαρακοστή !

Τὴ στιγμὴ ἐκείνη ὁ παπᾶς ψιθύρισε κάτι στὸ αὐτὶ τοῦ ἐπίτροπου ποὺ μιλοῦσε. Κι' ὁ ἐπίτροπος, νευριασμένος, ἀκούστηκε νὰ τοῦ λέει :

Δὲν ἔχει σημασία, αἰδεσιμώτατε ! 'Εγὼ κάνω παραπάνω ἀπ' ὅσα ζήτησε ὁ Χριστός ! "Ετσι εἶμαι πιὸ Χριστιανὸς ἀπ' ὅ,τι ζήτησε ὁ Χριστός !

"Αν σᾶς πρόσβαλα ποὺ σᾶς εἶπα δύσπιστους, συχωρέστε με, εἶπε ὁ Ζαρατούστρας· ἔγὼ νόμιζα ὅτι θάταν τιμή σας νὰ σᾶς πῶ δύσπιστους. 'Εγὼ ὄμολογῶ πῶς εἶμαι δύσπιστος.

Βλέπετε, ἀδελφοί ; — φωνάζει τότε πάλι θριαμβευτικὰ ὁ πρῶτος ἐπίτροπος· ὄμολογεῖ..., ὄμολογεῖ !

Γιατί νὰ μὴν ὄμολογήσω ; — λέει ὁ Ζαρατούστρας· καὶ σεῖς ἀδιάκοπα ὄμολογεῖτε τὴν πίστη σας ! 'Εγὼ τούλάχιστον ὄμολογῶ ὅ,τι πραγματικὰ εἶμαι !

Καὶ τί εἶσαι ; — τοῦ φωνάζει ὁ πρῶτος ἐπίτροπος· πές μας τὶ εἶσαι ! Τόλμησε νὰ προφέρεις τ' ὄνομα τοῦ πονηροῦ ποὺ σ' ἔστειλε στὸν Ἱερὸν αὐτὸν χῶρο !

Τολμῶ εὔκολώτερα νὰ προφέρω τ' ὄνομα τοῦ πονηροῦ παρὰ τ' ὄνομα Ἐκείνου, ἀπαντάει ὁ Ζαρατούστρας· τ' ὄνομα τοῦ Σατανᾶ ὑπάρχει γιὰ νὰ τὸ φθείρουμε ὄνομάζοντάς το· τ' ὄνομα Ἐκείνου ὑπάρχει γιὰ νὰ μένει ἀθίκτο ἀπὸ τ' ἀκάθαρτα χείλη μας. Θυμᾶστε νὰ τὸν προσφώνησαν ποτὲ οἱ μαθητές του μὲ τ' ὄνομά του ; Οὔτε καν ἡ μητέρα του δὲν τὸν εἶπε ποτέ τῆς μὲ τ' ὄνομά του. Μονάχα ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς πεντηκοστῆς, ἀφοῦ ἐπλήσθησαν Πνεύματος Ἅγίου, ἀρχισαν οἱ Ἀπόστολοι νὰ μνημονεύουν τ' ὄνομά του. Αὐτό, ὅμως, δὲ σημαίνει ὅτι ἔχουμε τὸ δικαίωμα κ' ἔμεῖς νὰ τὸ μνημονεύουμε. 'Εγὼ τούλάχιστον δὲν τῶχω.

Εἶσαι ὁ χειρότερος αίρετικὸς ποὺ πρόβαλε ποτὲ στὸν κόσμο, φωνάζει ὁ πρῶτος ἐπίτροπος· εἶσαι ὁ πιὸ ἐπικίνδυνος ἀπ' ὅλους τοὺς λύκους.

'Εσεῖς, ὅμως, δὲν εἶστε ἀμνοὶ γιὰ νὰ σᾶς φάω, τοῦ λέει ὁ Ζαρατούστρας.

Θὰ σὲ καταγγείλουμε στὴν Ἱερὰ Σύνοδο, ἐξακολούθησε κραυγάζοντας ὁ πρῶτος ἐπίτροπος· ἀκοῦς ἐκεῖ νὰ θέλεις ν' ἀποσιωποῦμε τ' ὄνομα τοῦ Σωτῆρος ; "Αν τὰ δικά σου χείλη εἶναι ἀνάξια νὰ τὸ προφέρουν, τὰ δικά μας εἶναι ἀξια !

Τότε ὁ Ζαρατούστρας ἔνιωσε μέσα του μιὰ δύναμη μεγάλη. "Ηξερε ὅτι ἡ δύναμη αὐτὴ δὲν ἔταν δική του, ἀλλὰ τὴν ἔνιωσε ὁστόσο μέσα του· καὶ ἀνοίγοντας δρόμο ἀνάμεσ' ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν ποὺ τώρα τοῦ φάνηκε ὅτι εἶχε γεμίσει τὴν ἐκ-

λησία ὄλόκληρη, προχώρησε πρὸς τὴν ἔξοδο τοῦ ναοῦ καὶ, ὅταν ἔφτασε στὴν πύλη τῆς ἔξόδου, ἤκανε μεταβολὴ καὶ, ἀπενίζοντας τὸ πλῆθος ποὺ εἶχε στραφεῖ ὄλόκληρο πρὸς τὸ μέρος του, ἀρχισε νὰ λέει :

Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί ! Τί σᾶς ἔφταιξε Ἐκεῖνος καὶ τὸν χρησιμοποιεῖτε ὡς ἐπαγγελματικό σας ἔμβλημα γιὰ τὴν κοινωνική σας διάκριση ; Εἴστε χειρότεροι κι' ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς του ποὺ τὸν σταύρωσαν. Οἱ ἔχθροί του δὲν ἥξεραν τί ἤκαναν, ἐνῶ ἐσεῖς ξέρετε πολὺ καλὰ τὶ κάνετε. Ἐσεῖς δὲν ἔχετε, ἄλλωστε, ἀνάγκη νὰ τὸν σταυρώσετε, ἀφοῦ φρόντισαν ἄλλοι νὰ τὸν σταυρώσουν. Ἐσεῖς εἴστε ἀπλούστατα εὔτυχεῖς ποὺ σταυρώθηκε γιὰ σᾶς· καὶ τὸ πιστεύετε τόσο ὅτι σταυρώθηκε γιὰ σᾶς καὶ ὅτι μὲ τὴν θυσία του σωθήκατε, ὅτε στὸ Βάθος, μέσ' στὰ ἴδιαίτερα δώματα τοῦ νοῦ σας, εἴστε εὐγνώμονες στοὺς Ἰουδαίους ποὺ τὸν σταύρωσαν· γιατί, ἀν δὲν τὸν σταύρωναν, πῶς θὰ μπορούσατε νάχετε τόση αὐτοπεποίθηση καὶ νὰ λέτε μὲ βεβαιότητα ὅτι εἴστε πιστοὶ καὶ ὅτι σωθήκατε ;

Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί ! Κάνετε μεγάλο λάθος νομίζοντας ὅτι σταυρώθηκε γιὰ σᾶς καὶ ὅτι σωθήκατε. Ὁχι, δὲ σταυρώθηκε γιὰ σᾶς· σταυρώθηκε γιὰ κείνους ποὺ εἶν’ ἔτοιμοι νὰ σταυρωθοῦν καὶ οἱ ἴδιοι, θεωρώντας ὅτι δὲν ξιφλήθηκε τὸ χρέος τους μὲ τὸ αἷμα ποὺ ἔχυσε Ἐκεῖνος. Δὲ μᾶς πρόσταξε, τάχα, ὁ ἴδιος νὰ κοινωνήσουμε τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματός του ; Πῶς θὰ κοινωνήσουμε στ’ ἀλήθεια τοῦ σώματός του, ἀν δὲ μᾶς ραπίσουν καὶ δὲ μᾶς καθηλώσουν, ὅπως ἐράπισαν καὶ καθήλωσαν τὸ σῶμα Ἐκείνου ; Καὶ πῶς θὰ κοινωνήσουμε στ’ ἀλήθεια τοῦ αἵματός του, ἀν δὲν τρυπήσουν μὲ λόγχη καὶ τὴ δική μας τὴν πλευρὰ καὶ δὲ βγεῖ ἀπὸ τὴν πλευρά μας αἷμα καὶ ὕδωρ ;

Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί ! Ἔγὼ ὁ δύσπιστος — ὁ ὄλιγόπιστος, ὁ ἀπιστος, πεῖτε με ὅπως θέλετε— ἔχω τὸ μέλλον μπροστά μου. Οἱ πιστοὶ τοῦ εἰδους σας δὲν ἔχετε κανένα μέλλον μπροστά σας. Σᾶς προειδοποιῶ καὶ σᾶς λέω : παρατῆστε τὴν πίστη σας γιὰ ν’ ἀποκτήσετε μέλλον· παρατῆστε τὴν πίστη σας γιὰ νὰ μπορέσετε νὰ πιστέψετε αὔριο στ’ ἀλήθεια. Ἡ πίστη σας εἶν’ ἐνα βάρος ἄχρηστο καὶ φοβερό· θὰ σᾶς πάει στὸ βυθὸ τῆς θάλασσας καὶ θὰ πνιγεῖτε. Ἡ δυσπιστία θὰ σᾶς κάνει νὰ παλέψετε, νὰ κολυμπήσετε καί, ἀν παλέψετε μ

ὅλη σας τὴ δύναμη, ὅση ἀπόσταση κι' ἂν θὰ σᾶς χωρίζει ἀπό τὴν ἀκτή, θὰ ἐμφανισθεῖ Ἐκεῖνος περπατώντας ἐπάνω στὴ θάλασσα, καὶ παίρνοντάς σας ἀπὸ τὸ χέρι θὰ σᾶς βοηθήσει νὰ φτάσετε στὴν ἀκτή.

Τέτοια λόγια εἶπε ὁ Ζαρατούστρας καὶ γύρισε τὴν πλάτη του στὸ πλῆθος τῶν πιστῶν. Ἐνῶ προχωροῦσε γιὰ νὰ βγεῖ ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, ὁ πρῶτος ἐπίτροπος φώναξε: Ἐλάτε ὅλοι μαζὶ νὰ τὸν λιθοβολήσουμε!

Τότε ὁ παπᾶς, ποὺ δὲν εἶχε μιλήσει ως τὴν στιγμὴ ἐκείνη διόλου, προχώρησε πρὸς τὴν ἔξοδο τοῦ ναοῦ καί, καλύπτοντας τὴν ἀναχώρηση τοῦ Ζαρατούστρα, λέει μὲ ἥρεμη καὶ ἐπιβλητικὴ φωνὴ στὸ πλῆθος τῶν πιστῶν:

Γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἀδελφοί μου. Ο ἀνθρωπος αὐτὸς δὲν εἶναι κακός. Κάτι τοῦ λείπει, ἵσως· μπορεῖ νὰναι τρελός, ἀλλὰ κακός δὲν εἶναι!

Ο Ζαρατούστρας ποὺ εἶχε ἀκούσει τὸν ἐπίτροπο νὰ καλεῖ τοὺς πιστοὺς νὰ τὸν λιθοβολήσουν, στάθηκε ἔξω ἀπὸ τὸ ναὸ καὶ περίμενε· περίμενε νὰ λιθοβοληθεῖ καὶ κάτι μέσα του τὸν ἔκανε νὰναι γαλήνιος καὶ μακάριος.

"Αδικα, δμως, περίμενε νὰ λιθοβοληθεῖ. Η φωνὴ τοῦ παπᾶ εἶχε ἐπικρατήσει· δὲν ὑπῆρχαν, ἀλλωστε, πουθενὰ λιθάρια γιὰ νὰ τὰ χρησιμοποιήσουν οἱ πιστοί. Καὶ ὁ Ζαρατούστρας εἶδε κατάπληκτος τοὺς πιστούς νὰ βγαίνουν ἀπὸ τὸ ναό, νὰ περνοῦν μπροστά του καὶ νὰ τὸν προσπερνοῦν ἀδιάφοροι. Μερικοὶ τὸν κοίταξαν μ' ἔνα εἰρωνικὸ χαμόγελο. Τὴν ωρὰ ἐκείνη ποὺ ἡ προσδοκία τοῦ λιθοβολισμοῦ εἶχε διαψευσθεῖ καὶ ὁ Ζαρατούστρας στεκόταν ἐκεῖ, μπροστά στὴν πύλη τοῦ ναοῦ, μὲ ἀμηχανία, ἔφτασαν στ' αὐτιά του ξανὰ οἱ ἥχοι τῆς μουσικῆς. Τώρα ἔνα ἀρμόνιο συνόδευε πολλὲς παιδικὲς φωνὲς πού, σὰ φωνὲς ἀγγέλων, ὑμνοῦσαν τὸν Κύριο. Καὶ οἱ φωνὲς αὐτές, ὅπως καὶ οἱ ἥχοι τοῦ ἀρμόνιου, ἔβγαιναν ἀπὸ τὸ ναὸ ποὺ εἶχε πιὰ ἀδειάσει ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν. Ο Ζαρατούστρας ἔμεινε ἐκεῖ κάμποση ωρὰ ἀκίνητος. "Εμεινε ἀκούγοντας τὴ μουσική, τὸ ἀρμόνιο καὶ τὶς παιδικὲς — ἀγγελικὲς — φωνὲς πού, ἀν δὲν ἔκανε λάθος, τραγουδοῦσαν τὸ Ave Verum Corpus τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου Βόλφγκανγκ Θεοφίλου Σιγισμόνδου Μότσαρτ. Τὰ αἰσθήματα μέσα του ἦταν ἀνάμικτα· ἦταν γεμάτος ιερὴ συγκίνηση ἀκούγοντας τὴ μουσικὴ πού κάνει τὴ δυσπιστία τῶν δύσπιστων

τιμιώτερη, ἀλλὰ ἡταν καὶ στενοχωρημένος, σχεδὸν ἀπογοητευμένος, γιατὶ δὲν εἶχε λιθοβοληθεῖ.

8

Νωρὶς τ' ἀπόγευμα τῆς ἴδιας μέρας ξεκίνησε ὁ Ζαρατούστρας πρὸς ἄλλη κατεύθυνση. Ἡ ἀποστολή του, προπάντων ὕστερ' ἀπὸ τὰ πρωΐνὰ συμβάντα, εἶχε παγιωθεῖ μέσα του· ἡ ἀποστολή του ἡταν νὰ διδάξει, νὰ κηρύξει, νὰ βοηθήσει τοὺς ἀνθρώπους μιλῶντας.

Ποιούς βόηθησα σήμερα τὸ πρωῖ; — εἶπε μέσα του· Ἰσως βόηθησα τοὺς νέους καὶ τὶς νέες μὲ τὰ χλωμὰ πρόσωπα· Ἰσως βόηθησα τὸν παπᾶ· Ἰσως βόηθησα ὅλους, ἀκόμα καὶ τοὺς ἐπιτρόπους τοῦ ναοῦ. Μπορεῖ, ὅμως, καὶ νὰ μὴ βόηθησα κανέναν· ἀλλὰ δὲ θὰ φταῖνε οἱ ἄλλοι δὲν δὲν τοὺς βόηθησα· θὰ φταίω ἔγω. Ἡ ἀποστολή μου εἶναι, πάντως, νὰ ἔξακολουθήσω διδάσκοντας. Πότε θὰ βρῶ τὸν πρῶτο μαθητή μου; Πότε τὸν πρῶτο φίλο μου; Ἐνῶ ἔλεγε μέσα του τὰ λόγια αὐτά, ὁ Ζαρατούστρας βλέπει ἐμπρός του πλήθη κόσμου νὰ συνωστίζονται ἔξω ἀπὸ μιὰν εἰσόδο ποὺ δὲν ὁδηγοῦσε σὲ κτίριο, ἀλλὰ ποὺ ἔμοιαζε νὰ ὁδηγεῖ σὲ χῶρο ἀνοιχτό. Ποιός νάταν, τάχα, ὁ ἀνοιχτός αὐτὸς χῶρος ποὺ τόσα πλήθη ζητοῦσαν νὰ τὸν κατακλύσουν;

“Ἄσ μπῶ κ’ ἔγὼ μὲ τὰ πλήθη, εἶπε μέσα του ὁ Ζαρατούστρας. Καὶ πῆρε θέση πίσω ἀπὸ κείνους ποὺ ἡταν μπροστὰ στὴ θυρίδα ὅπου πουλιόνταν τὰ εἰσιτήρια. “Οταν, ὕστερ' ἀπὸ κάμποση ὥρα, πῆρε ὁ Ζαρατούστρας τὸ εἰσιτήριό του καὶ μπῆκε στὸ μεγάλον ἀνοιχτὸ χῶρο μὲ τὶς ἑκατὸ χιλιάδες ἀμφιθεατρικὲς θέσεις, πληροφορήθηκε ἀπὸ τὸ διπλανό του ὅτι τ’ ἀπόγευμα ἐκεῖνο θὰ σημειωνόταν ἔνα μεγάλο γεγονός: θὰ γινόταν στὸ γήπεδο ποὺ ἡταν μπροστὰ του ἡ ἐτήσια συνάντηση τῶν δυὸ πιὸ ἀγαπητῶν ὅμαδων ποδοσφαίρου τῆς μεγάλης πολιτείας.

Τὸ θέαμα θάν’ ἐνδιαφέρον, εἶπε ὁ Ζαρατούστρας μέσα του· τὸ θέαμα τῶν ποδοσφαιριστῶν, ἀλλὰ προπάντων τὸ θέαμα τῶν θεατῶν. ‘Ωστόσο, δὲ θὰ πρέπει νὰ παρασυρθῶ ἀπὸ τὰ θεάματα· δὲν ἔχω καιρὸ νὰ παρακολουθήσω τὰ ὅσα θὰ γίνονται στὸ γήπεδο ἡ στὶς κερκίδες. ‘Η δουλειά μου εἶν’ ἄλλη· καὶ πρέπει νὰ κάνω τὴ δουλειά μου. Πρέπει νὰ διδάξω. ’Απὸ ποῦ, ὅμως, νὰ μιλήσω; Δὲ θὰ μοῦ ἐπιτρέψουν νὰ μιλήσω ἀπὸ τὸ μικρόφωνο. ‘Η εὔκαιρία θάταν, βέβαια, μεγάλη· ἀνάμεσα στοὺς ἑκατὸ χιλιά-